

УДК 821.161.2-31.09«189»І.Франко:655.4

ПОВІСТЬ ІВАНА ФРАНКА «ДЛЯ ДОМАШНЬОГО ОГНИЩА» : ОЦІНКИ ПИСЬМЕННИКОВИХ СУЧАСНИКІВ

Галина ЛИШАК

*Інститут Івана Франка НАН України,
вул. Драгоманова, 18, Львів, Україна, 79005*

Осмилено основні відгуки сучасників Івана Франка на повість «Для домашнього огнища», зокрема, проаналізовано, як тогочасні читачі оцінювали польськомовний, рукописний, та україномовний, друкований, тексти твору; що йому закидали, а про що відгукувалися схвально; чи були ці оцінки виправданими. Відгуки на повість з 1892 і орієнтовно до 1913 року зрештовано та подано у хронологічному порядку.

Ключові слова: публікація, цензура, мораль, видавець, повість, роман, рецензія.

Іван Франко написав повість «Dla ogniska domowego» польською мовою в листопаді 1892 року у Відні. В основу сюжету покладено реальні події – резонансні судові процеси у Львові 1883 і 1892 років у справах торгівлі людьми [13, с. 30–32]. На час написання твору письменник навчався на філософському факультеті Віденського університету, де мав намір завершити вищі студії у Слов'янському семінарі професора Ватрослава Ягича та захистити докторську дисертацію. У Відні І. Франко «чи не вперше потрапив у дійсно сприятливі умови для творчості, де його не відволікала ні поденна газетна робота, ані родинно-побутові клопоти, – і зміг повністю віддатися “манії белетристичній” [18, т. 49, с. 371]» [17, с. 17]. Одним із її плодів стала повість «Для домашнього огнища».

Поза тим, це був період «дуже важкого матеріального стану письменника і його сім'ї – дружини та чотирьох дітей» [13, с. 29]. Очевидно, І. Франко написав «Для домашнього огнища» польською мовою, позаяк міркував, що для поляків твір може бути цікавішим, аніж для українців. Оскільки на той час письменник нагально потребував заробітку, він сподівався надрукувати повість «в якомусь польському журналі, або що купить її якийсь польський видавець для окремого книжкового видання (ні те, ні те не було можливим на українському видавничому ринку)» [13, с. 29].

Та Франкові очікування не справдилися. Публікація твору стала проблемою. За п'ять років (з 1892, коли твір було написано, до 1897, коли він вперше повністю з'явився друком) письменник зробив більше десяти спроб надрукувати «Для домашнього огнища» в польських, українських, німецьких та російських виданнях, як от «Głos» (Варшава), «Зоря» (Львів), «Wisła» (Варшава), «Kurjer Lwowski» (Львів), «Вестник Европы» (Санкт-Петербург), «Ateneum» (Варшава), «Народ» (Коломия), «Русское богатство» (Санкт-Петербург), «Жите і слово» (Львів) та ін. З допису варшавського книгаря, видавця Теодора Папроцького до І. Франка від 1 травня 1893 року відомо,

що польська цензура заборонила публікацію твору у Варшаві (ЛЛ. – Ф. 3. – № 1612. – С. 661–664). У численних листах письменник скаржився на те, що «на роман¹ свій [...] зачинає тратити надію» [18, т. 49, с. 371] (лист до Михайла Драгоманова від 20 грудня 1892 року), має з ним «клопіт» [18, т. 49, с. 392] (лист до М. Драгоманова від 21 квітня 1893 року), «ось уже рік возиться, та ніде його друкувати не хочуть» [18, т. 49, с. 415] (лист до Аггангела Кримського від 20 вересня 1893 року), «вже так привик до всяких розчарувань на тім полі!» [18, т. 49, с. 400] (лист до Ольги Франко від [19] травня 1893 року). Відгуки Франкових сучасників на повість «Для домашнього огнища» частково проливають світло денне на цю ситуацію.

По приїзді до Львова на різдвяні канікули 20 грудня 1892 року, І. Франко писав про свій «роман» М. Драгоманову: «У Відні читав його один поляк і дуже хвалив, а тут прочитала моя жінка, у котрої в тім пункті дуже вірно чуття, і значно охолодила мене². Дав тепер рукопись Вислоухові (редактору газети “Kurjer Lwowski”. – Г. Л.), почую, що він скаже» [18, т. 49, с. 371]. Варто зазначити, що між польськомовним та україномовним текстами «Для домашнього огнища» були суттєві відмінності, головню в останніх розділах. Це дало підставу Наталії Тодчук вважати їх «різними варіантами одного твору [...], орієнтованими від початку на різного читача» [17, с. 27]. Із погляду мистецьких якостей польськомовний текст був слабшим. Це помітив і Василь Щурат, який відгукнувся про нього як про твір, «слабий в техніці і психологічних моментах» [19, с. 372]. Польськомовний текст містив розлоге, «у сентиментально-слізливому тоні» [2, с. 77] виписане закінчення, в якому фігурували неправдоподібно швидше одужання Редліха, «трафаретні, посивілі за одну ніч скроні Ангаровича» [2, с. 77], нічим не вмотивоване рішення обох офіцерів піти на пенсію, оселитися в селі і вести господарство, та ідилічна пропозиція Гриця все робити з Мариною для своїх «добрих» панів [3, с. 148]. На думку Лідії Гаєвської, І. Франко «свідомо йшов на [...] художні прорахунки повісті», щоб догодити смакам і рівню тогочасного польського читача [3, с. 148]. Можливо, тому «одному полякові» як репрезентантові очікуваної читацької аудиторії твір заімпунав, а дружині письменника, вихованій на інших літературних зразках, – ні.

І. Франко 14 січня 1893 року листовно сповістив М. Драгоманова про те, що Болеславові Вислоуху «Для домашнього огнища» теж сподобалося: він «прочитав його в один вечір і виразився, що се найлучча річ» із усіх Франкових «писань, йому звісних» [18, т. 49, с. 377], а, відтак, погодився друкувати твір у «Kurjerze Lwowskim». Однак 15 вересня 1893 року письменник писав Михайлові Павликові, що Вислоух із невідомих причин «уже скинувся друкування роману» [18, т. 49, с. 414].

Про Франкову повість М. Драгоманову у листуванні згадував і М. Павлик. 10 квітня 1893 року він дещо необгрунтовано скаржився на І. Франка, що той пише, «іноді не

¹ У листуванні письменник називав «Для домашнього огнища» то повістю, то романом. Микола Ткачук, Богдан Кир'ячук, Ніна Крутікова, Наталія Тодчук кваліфікували твір як роман. На мій погляд, «Для домашнього огнища» належить до жанру повісті. Такої ж думки були Григорій Вервес, Мирослав Мороз, Іван Цапенко, Ніна Жук, Тамара Гундорова, Тарас Пастух.

² Тут і далі виокремлення курсивом у цитатах моє.

бачивши на очі того, про що пише» [15, с. 199]. Як доказ адресант наводив твір «Для домашнього огнища», якого, проте, не читав: «Він, по-моєму, белетрист, але й то в більшій частині плохий – серйозних студій життя у нього нема, а є більше романтика. А відвага у нього неабияка: от чую, у Відні написав повість із життя проституції на Востоці, в Царгороді й т. і., не бачивши нічого на очі» [15, с. 199]. М. Драгоманов теж прогнозував, що «повість Фр.[анка] [...] буде плоха. Як таки описувати “Востоки” і т. і., не бачивши ніколи їх в очі» [15, с. 310] (лист до Михайла Павлика від 18 (30) жовтня 1893). Однак ці закиди не було виправдано.

Ще один відгук на твір залишив варшавський видавець Теодор Папроцький, який свого часу мав намір видати його польською мовою. 25 лютого 1893 року він повідомив Франкові: «Вашу повість “Dla ogniska domowego” я одержав, але з великою прикрістю змушений вельмишановному панові повідомити, що тут її важко буде продати. Хоча вона, на мою думку, і цілком моральна, та все ж таки в закінченні увесь ефект доброго початку губиться, від чого стає вона навіть неморальною. Я пропонував її трьом тутешнім революційним виданням (на думку Мирослава Мороза, ідеться про журнали “Prawda”, “Głos”, “Przegląd tygodniowy») [13, с. 33]. – Г. Л.), але жодне не наважилося через ці причини її купити. Дуже сумніваюся, чи вельмишановний пан знайде десь тут для неї відповідне пристанище» (ІЛ. – Ф. 3. – № 1612. – С. 638; переклад. з польськ. мови частково опублікував Григорій Вервес [2, с. 75]). В іншому листі, від 1 травня 1893 року Папроцький поінформував письменника: «Найбільший закид, який вельможному панові роблять ті особи, що читали повість, але не дозволяли її друкувати, полягає в тому, що характеристика деяких осіб є фальшивою. З двох торгівок живим товаром одну показуєте в повісті як зіпсуту жінку, а до другої викликаєте жалість та співчуття замість того, щоб викликати відразу або презирство. Вплив повісті, в якій зідеалізовано злочинну торгівку... дуже шкідливий. Може що-небудь зміните і поправите?» (ІЛ. – Ф. 3. – № 1612. – С. 661–664; [2, с. 75]). Імовірно, І. Франко міркував над можливістю усунути з тексту передсмертну сповідь Анелі: в автографі її перекреслено олівцем (ІЛ. – Ф. 3. – № 340. – С. 136–140), а в українському автоперекладі збережено. Та вносити ці зміни, які б, відповідно до цензурних вимог, кардинально змінили ідейні акценти, письменник не став. У відписі Т. Папроцькому від 4 травня 1893 року він зізнався, що втратив надію видати «Dla ogniska domowego» у Варшаві. Цей Франків лист не зберігся. Про його зміст відомо з відповіді Т. Папроцького, яку датовано 13 травня 1893 року (ІЛ. – Ф. 3. – № 1612. – С. 675).

Інший видавець, власник «Книгарні Польської» у Львові Бернад Полонецький (до охрещення – Берл Пордес), до якого І. Франко згодом звернувся з приводу публікації твору «не заперечував проти надрукування [...], а висловив лише побажання, щоб дія повісті відбувалась не в Галичині, а у Відні» [16, с. 123]. Зі спогадів Михайла Рудницького відомо, що «Франко відповів, що ще подумає, чи така зміна обставин не порушить основної лінії його сюжету. При цьому він порадив видавцеві поміркувати із свого боку, чи з купецької точки зору не було б краще нічого не міняти в тексті» [16, с. 123]. Польськомовний рукопис тексту пролежав у редакції видавництва близько десяти років [16, с. 123], напевно, із 1897 по 1907 рік. Б. Полонецький зробив із нього

копію, щоб мати її у своєму фонді на випадок, якщо автор внесе бажані корективи або ж з'являться сприятливі умови для друку, та цього не сталося [16, с. 125].

Про причини, які спонукали видавців упереджено ставитися до твору, І. Франко згадував М. Рудницькому «після одної розмови в гурті польських літераторів»: письменник «послався на приклад своєї ненадрукованої повісті як доказ того, що навіть його друзі – люди прогресивних поглядів – не мають сміливості приєднатись до критики ганебних суспільних явищ, щоб не псувати своїх добрих зв'язків “з сильними цього світу”» [16, с. 123].

Очевидно, видавці, до яких звертався письменник у справі публікації «Для домашнього огнища», остерігалися мати справу з художнім твором, що заторкував актуальну, але неоднозначну, дражливу тему торгівлі людьми, про яку, до речі, неодноразово безуспішно писали львівські газетярі (один із прикладів – повідомлення «Галицькі невільниці в Царгороді» в газеті «Діло». 1888. – № 196. – 3/15.IX. – С. 3). Такий твір ризикував набути репутації неморального. Однак закиди щодо художньої вартості польськомовного тексту «Для домашнього огнища» здебільшого були виправданими. До прикладу, сентиментальна, розтягнута кінцівка твору, що в ній, на слушну думку Григорія Вервеса, І. Франко «навмисне створював нереальні ситуації, в яких дійсно по-казковому виконуються найменші примхи героїв», справді «дисгармонувала з реалістичним плином розповіді» [2, с. 77].

Після виходу «Для домашнього огнища» 1 січня 1898 року українською мовою, свої враження від твору Франкові листовно переповила Наталія Кобринська: «Я прочитала Вашу повість. До половини читала-м обоятно (байдужно. – Г. Л.), і доперва від половини зачала вона заривати мою душу.

Виривати живі з життя факти – то Ваша писательська спеціальність, котра тепер тим більше заслуговує на признання, що у нас знов зачинають плодитись річі мертві, просто неживі плоди живих людей. Темат знаменитий, пориває свіжостоєю, акція жива і цікава, деякі моменти повні трагізму, сили і психологічної правди. Розумієсь, що у Вашій повісті зайняла мене передусім Анеля, і вона становить властиву стійність Вашого оповідання» [8, с. 409]. Далі з позицій «жіночого питання» Н. Кобринська проаналізувала образ Анелі як «не звичайний повістярський тип жінки з темпераментом», а «натуру ширшу, закрій новішого типу жінки» [8, с. 409]. На думку рецензентки, мотиви героїні «психологічно оправдані, через що оправдане і поступування Анелі» [8, с. 409]. У контексті жіночого «темату» вона розглянула і вчинки жінок легкої поведінки, виснувавши, що ці персонажі «скорше заслуговують на співчуття, як поважання» [8, с. 410].

Того ж, 1898 року на появу повісті відреагував розлогою рецензією в «Літературно-науковому віснику» Михайло Грушевський (ЛНВ. – 1898. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 27–35). У першому розділі він охарактеризував Франка як «одну з найвидатніших сил в нашій сучасній белетристиці» [5, с. 259] і докладно переказав зміст твору. У другому–четвертому розділах рецензент міркував над тим, «чи зручно [...] події уложені в повісті [...]»? Чи відповідно дібрані особи до виведених подій і умотивовано їх поведіння [...]»? Чи сі характери і події сходяться в якій загальній, єдиній концепції [...] і вражіння,

зроблене ними, чи сходиться з вложеною автором в повість ідеєю [...]?» [5, с. 261]. Зі спостережень М. Грушевського, композиційний «уклад» твору «незвичайно зручний, але zarazом і дуже штучний» [5, с. 261]. Автор рецензії амбівалентно трактував те, що «вся [...] маса фактів, вся душевна драма [...] скуплена на незвичайно малім просторі часу – трьох днів, чи властиво двох діб» [5, с. 261]. З одного боку, «се напружує увагу читача й не дає їй ослабнути анітрошки до самого кінця», а з іншого «читач відчуває неприродність такого нагромадження фактів, такого швидкого tempo [розвитку дії] драми, й тратиться ілюзія правдивості, правдоподібності» [5, с. 261]. М. Грушевський як прихильник реалістичного письма сприймав це як недолік, позаяк, із його слів, «штука все має виводити більш-менш типове, не виключно виїмкове» [5, с. 261]. Та рецензент не врахував скомплікованої специфіки кримінального сюжету і того, що «одним із основних способів впливу мистецтва є якраз згущення фарб, ущільнення подій» [1, с. 665].

Цікаво, що опис сну капітана Ангаровича, якому віддають належне сучасні літературознавці, М. Грушевський інтерпретував як епізод, що «безпотрібно утомлює увагу читача і вражає трохи неміло» [5, с. 264–265]. А «кілька раз повторена автором манера вчисляти докладно улиці, котрими переходить його герой», на переконання рецензента, «робить неприємне вражіння – надужитого протоколізму» [5, с. 265].

Ще одним недоліком твору М. Грушевський вважав «суперечний, загадковий» [5, с. 263] характер Анелі Ангарович: «де вона й виступає, ми маємо лише зверхню, формальну сторону її ролі, вона ходить, рухається, говорить [...], але її внутрішнє життя, її характер зістається неясним, незрозумілим читачеві, а може, й самому авторові» [5, с. 262]. Хоча «титул» повісті вказує на те, що героїня і «її заходи для “домашнього огнища” мають стояти в центрі» твору, насправді ж, на думку рецензента, «в повісті перше місце займає сам Ангарович, заповняє своєю особою її цілу» [5, с. 261–262]. Про «сю ідеалізовану фігуру», написану «живо й правдиво», М. Грушевський констатував, що вона «дуже удалася авторові» [5, с. 264]. Про другорядних персонажів зазначено, що їх виписано «часом дуже удатними, [...] часом занадто загальними» кількома штрихами [5, с. 264].

Зі слів рецензента, тему твору І. Франко обрав не конче вдало: оскільки він «взяв з дійсності брудну, огидну справу», він мусив тримати її «в далекій перспективі, виручати себе натяками, можливо побіжними й короткими згадками» [5, с. 264]. Віддаючи належне делікатності автора, який зробив усе можливе, щоб не вразити «естетичних почуттів» [5, с. 264] читача, М. Грушевський, проте, зауважив, що «в остаточнім результаті» ідея повісті залишилася не до кінця зрозумілою [5, с. 263]. На думку Галини Бурлаки, цей закид перегукується з претензіями до твору Т. Папроцького і зводиться до того, що «літературний твір має підносити високоморальні ідеали» [1, с. 665]. Поза тим, М. Грушевський вказав на низку художніх переваг «Для домашнього огнища»: твір написано «з визначним талантом» [5, с. 264], «гарною мовою» [5, с. 265]; «читається дуже легко, з запаленим інтересом» [5, с. 261]. Особливою його окрасою є «сцена коло трупа Анелі, [...] повна високої гуманності й глибокої віри в ліпші сторони людської душі» [5, с. 265]. «Гарненько і поправно» видана, ця книжка є «новою гарною вкладкою від автора» в «українсько-руську літературу» [5, с. 265].

Окрім відомої рецензії М. Грушевського, у «Матеріалах до бібліографії критичної літератури про Івана Франка (1875–1938)» [12, с. 221] О. Мороз та М. Мороз згадують ще одну рецензію на твір, яку було опубліковано за підписом «*Žundalek F.» у чеському часопису «Vlast» (Praha, 1898. – Roč. XV. – № 5. Упог. – S. 511). Однак у статті Михайла Мочульського «З останніх десятиліть Івана Франка» [14], на яку покликаються бібліографи, інформація про неї відсутня.

У статтях про творчість І. Франка Михайло Коцюбинський [9, с. 54] та Агнтангел Кримський [11, с. 475] зосередилися на соціальній проблематиці «Для домашнього огнища», а відтак, зарахували його, поряд із повістю «Основи суспільності», до творів, у яких викрито вади («вузьку мораль», «голий цинізм», «испорченность») вищих верств тогочасного «польського» суспільства. Антін Крушельницький вважав «Для домашнього огнища» однією з «важніших повістей Франка», кожна з яких – «се широкий малюнок нашого життя з якоїсь доби, ціла низка характерів нашого громадянства, [...] відтворене психології різних верств нашого народу в другій половині XIX в.» [10, с. XIV]. Микола Євшан трактував твір вужче – як «дискусію на тему основ шлюбного життя» [6, с. 145]. Та, попри цю дещо звужену інтерпретацію, дослідник спостеріг, що у творі «порушено [...] стільки дражливих kwestій, стільки ран сучасного великоміського родинного життя», що Франкові для його «написання [...] треба було відваги і багато такту, аби не натрапити на закид “неморальности”» [6, с. 145].

На переконання Бориса Грінченка, образи Анелі Ангарович і Юлії Шаблінської належать до «ряду» персонажів-«типичнейших хищников» у Франковій творчості [4, с. 349]. Схожу оцінку головної героїні – «в душі хижачки в буквальному розумінні цього слова» – запропонував Сергій Єфремов [7, с. 116]. «Недоладне виховання» мало фатальний вплив на цю «прегарну даму з великопанського роду» [7, с. 116]. Любов же до родини штовхнула «її залізу, вперту вдачу й неабиякий розум та вигадливість [...] на шлях тонкого, рафінованого хижачтва» [7, с. 117].

Поряд із М. Грушевським, С. Єфремов, одним із перших звернув увагу на образи персонажів-дітей у повісті «Для домашнього огнища» [7, с. 166]. Він, як і М. Грушевський, закинув Франкові «брак перспективи» у творі: те, що дія «розвивається й завершується впродовж однієї доби (насправді, двох діб. – Г. Л.)» С. Єфремов трактував як художній «дефект», позаяк, на його думку, «сам автор не завжди може до ладу розібрати оту метушню осіб, мішанину подій та подробиць, а про читача то й казати вже нема чого» [7, с. 198]. Та літературознавця не залишив байдужим «подвиг всепрощення й саможертви» [7, с. 162] дівчат, яких скривдила Анеля. Він порівняв його із відповідним епізодом поеми Тараса Шевченка «Неофіти» і відзначив «як одно з найкращих вражіннів, яких зазнаєш од того високого образу, коли людина саму себе перемогла» [7, с. 161]. На переконання С. Єфремова, «ця надзвичайно зворушлива сцена [...] ніколи не вивітриться з пам'яті у того, хто читав Франкову повість» [7, с. 161].

Отже, сучасники І. Франка амбівалентно відгукувалися про повість «Для домашнього огнища». Потенційні видавці здебільшого звертали увагу на недоліки твору, позаяк їм важливо було продати книжку. Художні прорахунки повісті вони визначали часом об'єктивно (слабке з мистецького погляду закінчення в польськомовному варіанті

твору), а іноді суб'єктивно (трактування образу Анелі як «фальшивого» за критерієм неморальності). У своїх оцінках видавці насамперед керувалися смаками тогочасної читацької аудиторії і дбали про власну репутацію.

Інтерпретатори україномовного тексту «Для домашнього огнища» залишили як розлогі, комплексні оцінки повісті (Н. Кобринська, М. Грушевський, С. Єфремов), так і принагідні згадки про неї (М. Коцюбинський, А. Кримський, А. Крушельницький, Микола Євшан, Б. Грінченко та ін.). У відгуках на твір відчутно дух часу, особисті смаки рецензентів, їхні ідейно-художні орієнтири. Прикметно, що художні риси, які Франкові сучасники здебільшого вважали недоліками, «дефектами» повісті, сьогодні стали об'єктами цікавих літературознавчих досліджень з питань сюжетобудови (елементи кримінального сюжету), хронотопу (топоніміка Львова), онірики (сон капітана Ангаровича), характеротворення (образ Анелі Ангарович). І саме вони, серед іншого, «запевнили [...] творові тривалу славу» (лист Н. Кобринської до І. Франка від 1 січня 1898 року; ІЛ. – Ф. 3. – № 1626. – С. 240).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бурлака Г.* Літературна творчість Івана Франка в оцінці Михайла Грушевського / Галина Бурлака // Іван Франко: дух, наука, думка, воля : матеріали Міжнародного наукового конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 р.). – Львів, 2010. – Т. 2. – С. 663–670.
2. *Вервес Г. Д.* Проблематика польських повістей І. Франка / Григорій Давидович Вервес // Радянське літературознавство. – К., 1963. – № 3. – С. 64–82.
3. *Гаєвська Л. О.* Іван Франко. Романтизм, натуралізм, реалізм? / Л. О. Гаєвська // Проблеми історії та теорії реалізму української літератури ХІХ – початку ХХ ст. – К., 1991. – С. 112–165.
4. [Грінченко Б.] Франко Іван / Борис Грінченко // Большая Энциклопедия / под ред. С. Южакова. – СПб., [1904]. – Т. 19. – С. 348–350.
5. *Грушевський М.* «Для домашнього огнища». Повість Івана Франка / Михайло Грушевський // Твори : у 50 т. Т. 11 / редкол.: П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич та ін. / Михайло Грушевський. – Л., 2008. – С. 259–265.
6. *Євшан Микола.* Іван Франко (Нарис його літературної діяльності) / Микола Євшан // Євшан М. Критика; Літературознавство; Естетика / Микола Євшан; упор. Н. Шумило. – К., 1998. – С. 135–152.
7. *Єфремов С.* Співець боротьби і контрастів. Спроба літературної біографії й характеристики Івана Франка / Сергій Єфремов. – К. : Вік, 1913. – 208 с.
8. *Кобринська Н.* Вибрані твори / Наталія Кобринська. – К., 1980. – 446 с.
9. *Коцюбинський М.* Іван Франко / Михайло Коцюбинський // Твори : у 7 т. Т. 4 / Михайло Коцюбинський. – К., 1975. – С. 39–56.
10. *Крушельницький А.* Прозові писання І. Франка в хронологічному порядку / Антін Крушельницький // Франко І. В поті чола (Вибір з оповідань) / Іван Франко. – Коломия, 1910. – С. ІІІ–ХV.
11. *Крымский А.* Іван Франко / Агвантангел Крымский // Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона. – СПб., 1902. – Т. 36. – С. 473–476.
12. *Мороз О. Н.* Матеріали до бібліографії критичної літератури про Івана Франка (1875–1938) / О. Н. Мороз, М. О. Мороз // Іван Франко. Статті і матеріали. – Львів, 1962. – Зб. 9. – С. 191–318.

13. Мороз М. О. «Для домашнього огнища» (Творча та видавнича історія повісті І. Франка) / Мирослав Олександрович Мороз // Радянське літературознавство. – К., 1982. – № 4. – С. 29–35.
14. Мочульський М. З останніх десятиліть Івана Франка / Михайло Мочульський // Іван Франко: Студії та спогади / Михайло Мочульський. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – С. 3–105.
15. Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895) : у 8 т. Т. VII (1892–1893) / Злажив Михайло Павлик. – Чернівці, 1911. – 343 с.
16. Рудницький М. І. Одна з соціальних проблем у творчості Івана Франка і Бернарда Шоу / Михайло Іванович Рудницький // Іван Франко. Статті і матеріали. – Львів, 1963. – Зб. 10. – С. 120–131.
17. Тодчук Н. Роман Івана Франка «Для домашнього огнища»: час і простір / Наталія Тодчук. – Львів, 2002. – 204 с.
18. Франко І. Зібрання творів / Іван Франко : у 50 т. – К. : Наукова думка, 1976–1986.
19. Щурат В. Франків спосіб творення / Василь Щурат // Спогади про Івана Франка / упоряд. М. Гнатюк. – Львів, 2011. – С. 371–372.

*Стаття надійшла до редакції 12.10.2015
Прийнята до друку 19.10.2015*

THE STORY «FOR THE HOME HEARTH» BY IVAN FRANKO : EVALUATIONS BY WRITER'S CONTEMPORARIES

Galyna LYSHAK

*National Academy of Sciences of Ukraine, Ivan Franko Institute,
18, Drahomanova Str., Lviv, Ukraine, 79005*

This article examines main reviews by Ivan Franko's contemporaries on the story «For the Home Hearth». The author analyzes how readers of that time evaluated Polish, handwritten, and Ukrainian, printed, texts of the story, what they criticized and what they accepted; whether their evaluations were justified. Reviews on the story from 1892 to approximately 1913 are summarized and presented in a chronological order.

Keywords: publication, censorship, morality, publisher, story, novel, review.